

Berättelsen om ett båthus – som blev ett museum

Om projekten "Klinkbyggda båtar i Björköby – ett kulturarv för framtiden" och "Från dåtid till framtid-uppstart av båtmuseet vid Svedjehamn"

Projektägare: Björkö fornminnesförening r.f.

Ursprunget till vårt projekt är att Björkö fornminnesförening r.f. har tagit tillvara klinkbyggda båtar (fälbåtar, skötbåtar, en knarr, en fiskjulle och en fäljulle för säljakt, en så kallad tvåtjälär, vilket innebär en båt med två kölar) och bevarat dem i olika privatägda båthus där de inte kan förevisas och inte heller vårdas. När de klinkbyggda båtarna infördes på Unescos lista över immateriella kulturarv, upplevde vi att vi har både vilja och förpliktelse att ta hand om vårt kulturarv och förevisa de båtar vi har. Avsikten var att bygga ett båthus, som var i föreningens ägo, där vi kunde förvara båtarna och eventuellt visa dem för intresserade. Projektet mognade och utvecklades över tid till att omfatta inte enbart båtar – vår önskan är att placera in båtarna i ett sammanhang där också människor som använt båtarna får en röst. År 2022 var föreningen redo att påbörja projektet "Klinkbyggda båtar i Björköby – ett kulturarv för framtiden" och målsättningen för projektet formulerades enligt följande:

"Målsättningen för projektet är att bygga ett båtmuseum för att bevara och förevisa klinkbyggda båtar som använts i skärgårdsmiljö, deras olika användningsområden och föremål som beskriver båtarnas användning vid jakt och fiske och som transportmedel. Vi vill levandegöra historien genom att lyfta fram anekdoter och berätta om de män och kvinnor som har levt sitt liv när båten var en förutsättning för utkomst och levebröd. Anekdoter och berättelser finns på skyltar och informationstavlor."

Projektet kan ses som en del i en internationell strävan att bevara klinkbyggda båtar, men också som en del i det nationella intresset för klinkbyggda båtar. Den klinkbyggda träbåten är en särskild nordisk båttyp, som har byggts i Finland under tvåtusen år. Träbåtarna har haft en stor betydelse för sjöfarten i alla nordiska länder och de har förenat människorna från kust till kust i generationer. Traditionen med klinkbyggda båtar utgör en central del av det finländska och nordiska kulturarvet, den ingår såväl i kustkulturen som i insjölandskapets tradition. Museiverket uppger på sin hemsida att det endast finns cirka 50 yrkesverksamma klinkbåtbyggare i Finland. På lång sikt kan både båtbyggarfärdigheterna och kunskapen om användningen av båtarna äventyras. Det sätter vårt projekt i ett större perspektiv. Vi förevisar inte enbart de båtar vi har haft undangömda i båthus, vi medverkar till att levandegöra båtarnas och människornas historia. Båtarna har förenat människor från kust till kust, vilket vi också uppmärksammar när vi söker samarbete med Holmöns båtmuseum i Sverige och med andra båtmuseer längs den Österbottenska kusten.

Båtmuseet kan förverkligas tack vare personer med drömmar och personer med kunnande inom olika områden. Styrelsen för Björkö fornminnesförening r.f. fattade 21.2 2018 beslutet att påbörja planeringen för ett båthus (senare benämnt båtmuseum) och platsen för båtmuseet bestämdes bli Svedjehamn. Den 25.2 2018 anhölls från Björkö delägarlag om tillstånd för att få bygga ett båthus som vid den tidpunkten benämndes som "allmoge båthus". Anhållan beviljades. Situationsplan gjordes upp och planeringen av båthuset konkretiserades. Nödvändiga tillstånd, som arrendekontrakt och byggnadstillstånd införskaffades. GD Byggnadsplanering med Göran Doktor vid planeringen satte drömmarna om båthuset på papper.

Planerna att bygga ett båthus blekande med tiden, medan planeringen för ett båtmuseum tog fart. I de första dokumenten beskrivs vårt projekt som ett båthus, därefter som ett båthus/-museum för att i de senare dokumenten endast beskrivas som det museum det blev.

Situationsplan över Svedjehamn där Salteriet syns på udden, inringad med blå färg, Info-punkten med gul färg och båtmuseet med röd färg. Båtmuseet är placerat vid vägen till utkikstornet Saltkaret och passeras av ca 60 000 personer/år.

Helt avgörande för om bygget skulle bli av, var att vi fick ekonomisk möjlighet att genomföra projektet, och Björkö fornminnesförening r.f. insåg att koordineringen av ett så stort projekt inte kunde göras som fritidsverksamhet. En projektkoordinator, som jobbar med projektet 1-2 dagar/ vecka fram tills projektet är klart utsågs. Det första viktiga uppdraget var att söka pengar för byggnationen. Vi insåg att det avgörande var att projektet kunde godkännas som ett investeringsprojekt av Aktion Österbotten och NTM-centralen för att därigenom få 50% av kostnaderna i investeringsbidrag, utan den investeringen i vårt projekt kunde det vara svårt att realisera våra drömmar. Under hela ansökningsprocessen var Leader-rådgivarna oss till stor hjälp. Alltid vänliga och med ett oändligt tålamod guidade de oss genom Leader-ansökningens snårskog och lyckan var stor när vi hittade ut och fick positivt besked på vår ansökan. Nu var det bara hälften kvar. Svenska Kulturfonden insåg vikten av att bevara våra klinkbyggda båtar och förevisa dem. De beviljade oss ett betydande bidrag i självfinansieringsdel för Leader-ansökan. Hedmanska stiftelsen, OP/Vasa Andelsbank och LokalTapiola beviljade oss bidrag som kan användas för byggnation och inredning.

Utän bidrag hade detta projekt inte kunnat verkställas och vi vill tacka alla som på olika sätt bidragit till att vi har kunnat genomföra projektet, **tack till alla er som trodde på oss och på vårt projekt!**

När alla nödvändiga dokument var införskaffade för tillstånd att uppföra det som idag är ett båtmuseum, vidtog det praktiska arbetet med projektet. En projektplan gjordes, budgeten klarnade och nästa steg var offertrunda för byggnationen.

Det visade sig vara svårt att hitta en entreprenör som kunde åta sig helhetsansvaret för byggnationen och valet föll på Byggservice Kronqvist som kunde offerera en kostnad och tidsplan för hela byggnationen. Hösten 2022 hade vi vårt första talko då tomten röjdes från sly och på våren påbörjades byggnationen.

Projektet består av två delar, byggnation och inredning. Byggnationen görs av entreprenör enligt överenskommen planering och budget. Inredningen planerades bli gjord med talkokraft. Under projektets gång insåg projektgruppen att vi behövde professionell hjälp med planeringen av utställningarna, verkställande av utställningarna och utsmyckningen av museet. Detta resulterade i ett nytt projekt "Från dåtid till framtid – Uppstart av båtmuseiverksamheten vid Svedjehamn" som även det godkändes som ett Leader-projekt (nr 270594). Administrationen av två Leader-projekt blev en för stor talkouppgift och inom ramen för projekt 270594 anställs en projektkoordinator för att leda verksamheten vi uppstarten. Samma person ansvarar för koordineringen av bägge projekten.

Vår tidtabell har, trots diverse bakslag, hållit. Vi är klara med byggnationen, museet är inrett inom överenskommen tid. Vi har i stort hållit den överenskomna budgeten, en del kostnader har tillkommit beroende på de val vi har gjort, men kostnader som är utanför den med bidragsgivarna överenskomna budgeten har Björkö fornminnesförening r.f. betalat. Projektet har varit omfattande men vi har lyckats upprätthålla talkoandan, glädjen och entusiasmen under hela projektiden. Vi ser med glädje fram emot att öppna våra dörrar för besökare. Vi har stor tilltro till att båtmuseet kommer att vara självförsörjande beträffande underhåll och anställd sommarpersonal. Nästa skede är att bygga ett utedass och sociala utrymmen för våra anställda sommarjobbare.

Utan eldsjälar som med glatt humör och kreativitet planerat och genomfört projektet skulle det inte ha genomförts. **De eldsjälarna som förtjänar omnämnande som igångsättare och ständigt aktiva är Mona och Tony Britwin.** Utan deras insats skulle båtmuseet aldrig ha kommit till. Projektet har varit beroende av talkoinsatser och alla talkoarbetare tackas för det arbete de gjort.

Museet är klart för invigning våren 2025, den gamla "skötbåren" har fått en ny funktion som informationstavla. De foton som finns i redovisningen har till största del Mona Britwin som upphovsman. Redovisningen följer byggnationens olika skeden, Del 1: talkoarbete med slyröjning, del 2 byggnationen av huset, del 3 bakslag, del 4 interiören och del 5 talkojobb med färdigställande av båtmuseet.

Del 1. Rövning på platsen där båtmuseet ska byggas

Innan vi börjar med avverkning är det viktigt att granska att vi avverkar enbart den mark avsedd för oss.

Fotografiet nedan visar hur tomten där båtmuseet ska byggas innan slyrövning. Man kan genom sly och björkar se den plats där huset ska stå, här markerat med rött.

Vi är många på talko.

Oktober 2022. Slyrövningen görs med talkokraft. Jonas Nord, Julia Nyback, Kaj Wiik, Tony och Mona Britwin, Lotten Nord, Jan-Anders Nord, Susanne Nord, Lena Berg, Kjell och Maj-Helen Nyback, Elis Nabb, Johan Sandvik.

Korvgrillning håller humöret uppe

Allt vi avverkat ska forslas bort från platsen och det krävs flera traktorer och många timmar innan allt är taget till vara och har forslats bort.

Talkotimmarna antecknas noggrant, redovisas och godkänns.

Del 2. Vi bygger ett båthus/båtmuseum

När tomten är röjd är det dags för planering av bygget. Vi sänder ut offertförfrågan och väljer det för oss mest lämpade företaget, Byggtjänst Kronqvist, som åtar sig att bygga huset från grunden till taknocken. Vi väntar med spänning på att få se huset resa sig och få en bild av det färdiga projektet, som ännu i detta skede benämns båthus/-museum.

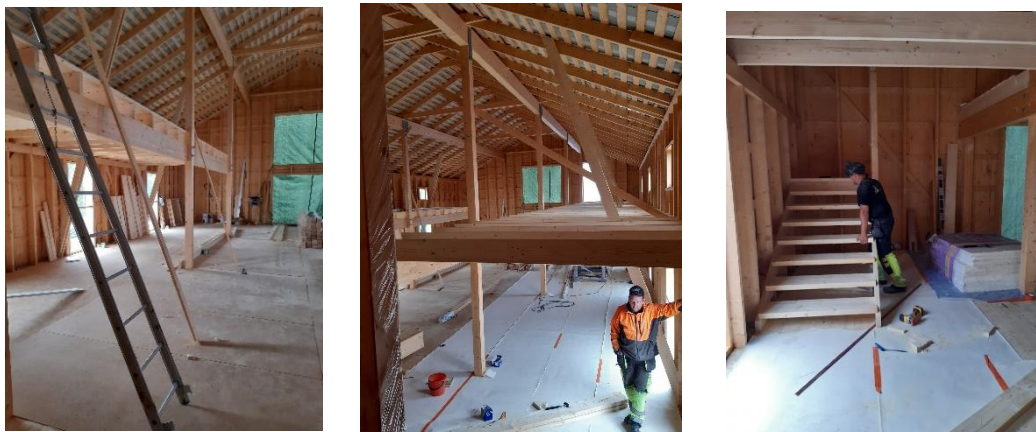

Grunden är klar, skylten som visar att här pågår ett Leader-projekt är på plats. Väggelementen spikas och målas och ger en bild av hur stort huset kommer att bli. Byggservice Kronqvist har valt att anlita lokala byggnadsarbetare och som sommarjobbare har två av byns ungdomar fått jobb. Byggnationen framskrider och vi ser hur stort vårt hus blir.

Väggarna är resta och huset ser stort och ovanut ut i den miljö där ut i det inte tidigare var något hus. Taket läggs och snart ser vi hur huset kommer att passa in i den miljö vi valt. När insidan färdigställs får vi ett stort och ljusst museum.

I slutet av sommaren 2023 är allt klart, huset är målat, taket är på plats och det är dags för taklagsfest. Taklagsfest firas den 8 september 2023. Nu kan vi se hur stort museet blir då det blir färdigt.

Taklagsfesten är välbesökt, alla som jobbat med bygget, Björkö fornminnesförenings projektgrupp för båtmuseet (ordförande Tony Britwin, sekreterare Mona Britwin, projektledare Kaj Wiik, projektkoordinator Maj-Helen Nyback) arkitekt Göran Doktor som gjort ritningar och planerat vårt båtmuseum.

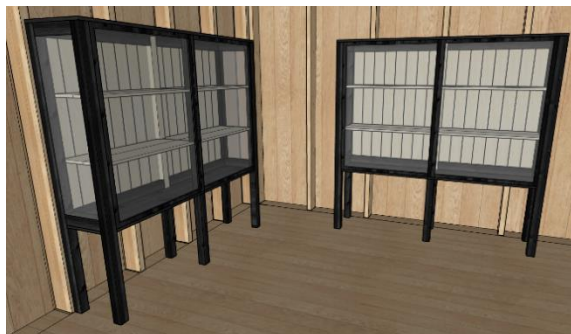
Alla från Byggservice Kronqvists som varit involverade (Caj Kronqvist, Jens Nabb, Magnus Kulp, Mats Ahlbäck, Pia Gammal, Simon Snygg, Sebastian Sten, Krister Pada, Josefina Nabb, Andreas Sund och Mattias Rönnblad). Våra bidragsgivare, representanter för Aktion Österbotten (Maria Carstensen), Svenska Kulturfonden (Martin Enroth) NTM centralen (Maj-Len Vestergård och Janika Granlund) hör till de inbjudna gästerna och vi uppmärksammas både i YLE Vega och Vasabladet. På taklagsfesten

bjöd Byggservice Kronqvist på laxsoppa, och kaffe med bakelse. Tal och blomsterhyllningar hörde till och vi är synnerligen glada över ett lyckat samarbete.

Del 4. Interiören

När vårt båtmuseum har väggar, tak, fönster och dörrar, trappor och räcken klara är det dags att planera inredningen. Inredningsarkitektstuderande (Novia) Michaela Lundholm har gjort en attraktiv planering som vi valde att förverkliga, nedan syns ritningen för infodisken och två vitriner (sammanlagt 4 vitriner planeras).

Byggservice Kronqvist valdes som entreprenör för att verkställa den planerade inredningen, Sands Snickeri och Fma Krister Pada är underleverantörer som byggde vitrinerna.

Del 5. Bakslag

Vårt båtmuseum har genomgått slutgranskning och godkändes i september 2024.

Vi har stött på en del problem som kom att försena tidtabellen för våra två projekt, att bygga vårt båtmuseum och att starta upp det.

Under vårvinterns sista snöstorm uppdagades att taket läcker. Det kom in snö. Vi kontaktade Byggtjänst Kronqvist som granskade takkonstruktionen och det uppdagades ett fel vilket åtgärdades på våren.

I samråd med yrkeskunniga har vi valt att inte göra ställningar som båtarna vilar på som talkoarbeta, vi anlitar Byggtjänst Kronqvist för detta ändamål och får en sakkunnig med ett gott säkerhetstänk som gör ställningarna, hyllorna och upphängningsanordningarna. Lekmän har inte samma säkerhetsförståelse som en sakkunnig

Förseningarna påverkade våra möjligheter att öppna museet 2024 i enlighet med planerna.

Dator, skärm och högtalare inhandlades i juni och animeringar, ljud och filmer gjordes klara under sommaren och vintern 2025. Vi kunde under juni enbart planera utställningar, inte verkställa dem. Vi hade tre sommarjobbare anställda, och deras arbetsuppgifter för juni förändrades till att i huvudsak beröra planering av utställningarna så att vi, när taket var åtgärdat och båtarna och föremålen stod på plats, snabbt kunde komma i gång med att verkställa utställningarna för ta emot besökare.

Det kom än fler förseningar, dessa dock självvalda. Vi beslöt att måla golv och ledstänger för att undvika att museet ser slitet och använt ut efter den första sommaren. Vi bestämde oss också

för att måla dörrarna gråa och därmed undvika att träet mörknar ojämnt beroende på sol. Dessutom ansågs det att exteriören blir vackrare och mer ”färdig” när också insidan på dörrarna är målade. På grund av alla förseningar skjöts invigningen upp till maj 2025 och vi inredde museet så långt det var möjligt för att stå klart för invigning i maj.

Del 4. Båtmuseet och utställningarna

Under sommaren 2024 hade vi tre anställda, Sofia Björkman (museologstuderande vid Umeå Universitet) Emma-Lisa Henriksson (grafisk designer) och Lina Järf (bildkonststuderande vid Novia). De har under sommaren planerat och färdigställt utställningarna.

Sofia Björkman och Emma-Lisa Henriksson har i huvudsak planerat och verkställt utställningarna.

Lina Järf har gjort en tavla som utsmyckning för museet.

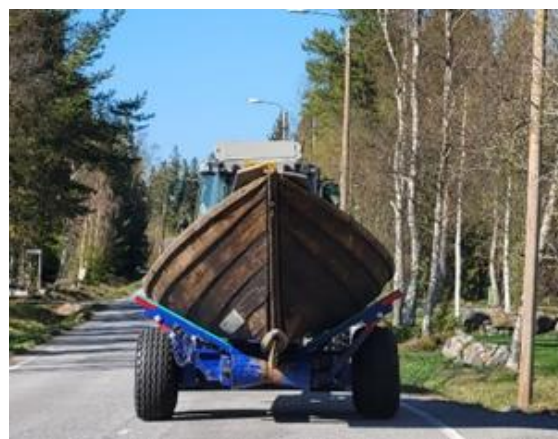

Del 5. Talkojobb – Tack till alla uthålliga, glada och engagerade personer!

Vårt museum skulle inte ha kunnat bli till utan alla talkoarbetare som ställt upp under projektiden. Det började med slyröjning, vilket redogörs för i inledningen till redovisningen. Därefter vidtog talkoarbete med att välja ut båtar, föremål och se till att allt kommer på plats.

Det krävs mycket jobb att få båtarna flyttade, vårdade, tjärade och sedan flyttade till båtmuseet. Vi har många engagerade talkojobbare som deltar vid förflyttning av båtarna: Jonas Nord, Mona och Tony Britwin, Elis Nabb, Johan Sandvik, Anders Skog, Lena Berg, Kjell Nyback, Benny Nabb och Leif Backman syns på dessa foton.

Här kommer Björkö 3718 in i museet, Tony Britwin och Elis Nabb syns på bild. Vi har ännu skivor som skyddar golvet på plats. Skivorna togs bort då golvet målades. En del av båtarna togs ut och fälbåten, som är den sköraste av dem alla, flyttades varsamt från sida till sida vartefter golvet torkades. I projektet ingick även att sammanställa texter för infotavlor.

Vi beslöt gemensamt i arbetsgruppen de teman vi ville ha i utställningarna och därmed också skylttexternas innehåll.

Avsikten vara att vi skulle träffas i grupp och gå igenom texterna. Det visade sig vara en ohållbar strategi. Dels var det svårt att hitta gemensamma tider, dels bestod mycket av jobbet att göra research så att informationen blir korrekt. Vi jobbade bäst på egen hand när det fanns tid att gå igenom texterna, delade dokument och kommenterade varandras texter. Fornminnesföreningens Google drive är en bra plattform för det gemensamma skriftliga projektet. Till höger syns ett arbetsdokument där Mona och Maj-Helen använder olika färger för att poängtera vad som förändrats i texten och när det är OK.

Lakklubbning under is (skylttext)

Att klubba lake under is hör till de mer sällsynta fiskesätt som förekommit på Björkö. Under klar is i den grunda viken, syntes laken endast som en svag, mörk skugga. Slaget med klubban på isen bedövade laken i några sekunder. Sedan gällde det att snabbt få håll på isen och ta upp fisken ur vattnet.

Mona OK

Maje förslag

Lakklubbning under is (skylttext)

Att klubba lake under is hör till de mer sällsynta fiskesätt som förekommit på Björkö. Under klar is i grunda vikar, **syns laken** endast som en svag, mörk skugga. Slaget med klubban på isen **bedövar laken i några sekunder och då gäller det för fiskaren att snabbt få håll på isen och ta upp den bedövade fisken ur vattnet.**

Jossas Lina tillsammans med Bligt August, Back Alvar, Fem, Mortes Jåon och Smedarenin 11.8.1924 vid Östergårds fiskebastun sydost om Valsörarna. Jossas Lina hörde till fiskelag som kallades för Östergoolarän. I augusti påbörjades fisket på utgrynnorna. Kvinnor kunde vara med i landfisket, närmare byn, under vår och sommar, men i det farligare fisket vid utgrynnorna var de inte vanligt att kvinnor deltog. Man ser att Lina håller sig lite på avstånd men var ändå en del av fiskelaget.

Fiskebastun flyttades 1978 till Mellangrynnon, som ligger söder om Valsörarna, där den finns idag. Foto: Sverre Boucht |

Jossas Lina yhdessä Bligt Augustin, Back Alvarin, Fermin, Mortes Jåonin ja Smedarenin kanssa 11.8.1924 Östergårdin kalasaunalla Valassaarten kaakkoispuolella. Jossas Lina kuului Östergoolarän-nimiseen kalastajaporukkaan. Elokuussa aloitettiin kalastus **ulkokanikoilla**. Naiset saattoivat osallistua rantakalastukseen lähempänä kylää kevään ja kesän aikana, mutta vaarallisempaan kalastukseen ulappa-alueilla naiset eivät yleensä osallistuneet. Näet, että Lina pitää etäisyyttä, mutta kuului silti **kalastusporukkaan**.

Kalasauna siirrettiin vuonna 1978 Mellangrynnaniin, joka sijaitsee **Valassaarten** eteläpuolella jossa se on edelleen. Kuva: Sverre Boucht

Jossas Lina together with Bligt August, Back Alvar, Fem, Mortes Jåon and Smedarenin 11 August 1924 at the Östergårds fishermen's house southeast of Valsörarna. Jossas Lina belonged to the fishing team named Östergoolarän. In August, fishing began on the outer islands. Women could participate in shore fishing, closer to the village, during spring and summer, but it was not common for women to participate in the more dangerous fishing at the outer islands. You can see that Lina keeps her distance to the males at the team but still part of the fishing team.

The fishermen's house was moved in 1978 to Mellangrynnan, which is south of Valsöra where it is still located. Photo: Sverre Boucht

Till vänster syns ett arbetsdokument där vi har försökt översätta texterna till finska och engelska. Vi engagerade personer med god kunskap i finska och engelska men vi insåg att det krävs professionella översättare för att få acceptabla texter. Det är inte lätt att översätta och korrekt beskriva dialektala uttryck och ord på ett annat språk.

Förutom talkojobbare deltog våra sommarjobbare i projekt 270594 med texterna på skyltarna.

Som avslutning på sommaren hängs skyltar upp inför öppet hus den 29.9. De glada talkojobbarna är Kaj Wiik, Tony och Mona Britwin.

Samarbetspartners under projektiden:

Ekonomi: Aktion Österbotten, NTM centralen i Österbotten, Svenska kulturfonden, Hedmanska stiftelsen, Vasa Andelsbank OP Gruppen, LokalTapiola Österbotten.

Samarbete kring utveckling vid Svedjehamn: Cafe Salteriet, Björkö delägarlag, Svedjehamn camping.

Resultatet av projektet är gott. Vi ser stora möjligheter att medverka till utvecklingen vid Svedjehamn beträffande attraktion, turistströmmar och information – ett barnvänligt museum som vill visa på vår historia och även försöka blicka in i framtiden.

Vi tackar alla bidragsgivare, talkoarbetare och samarbetspartners.

Utan er hade vi aldrig kunnat bygga ett båtmuseum!

Björköby 26.09 2024

Maj-Helen Nyback

Projektkoordinator